

PRILOG RODOPISU HERCEGA SV. SAVE.

HRVATSKA GRANA HERCEGA SV. SAVE.

O rodu hercega sv. Save (duces s. Sabbae) u novije se doba napisalo više zanimivih članaka. E. Lilek je priopćio podatke o riznici porodice Hranića¹, Karlo Pecz člančić „Ahmed paša Hercegović“², a Bartul Poparić napisao je pod naslovom „Hercezi svetoga Save“³ opsežnu raspravu, u kojoj govori o hercegu Stjepanu Kosačić i sinu mu Vlatku, priopćujući i mnogo opširniji rodopis hercega sv. Save, nego što ga je sastavio Lilek.⁴

Herceg je Stjepan Kosača ostavio iz braka s prvom ženom Anom Kantakuzenkom dva sina, Vladislava i Vlatka, a iz nezakonitog braka s trećom ženom rodod Fiorentinkom sina Stjepana, koji je, prešav na muhamedovsku vjeru, bio kasnije poznat pod imenom Ahmed-paše Hercegovića († 1518.). O Stjepanovom sinu Vladislavu Poparić navodi, da je sa ženom si Klarom (?) rodio sina Balšu, zabacujući vijest Du Cangea (Historia Byzant.), koji veli, da se je iz toga braka rodio i sin Petar, oženjen s mletačkom plemkinjom „Kvirinom“. On zabacuje i drugu Du Cangeovu vijest, da je Vlatko bio oženjen s mletačkom plemkinjom Neofitom, te s ovom rodio sina Ivana. Znade se, da je Vladislav s obitelji g. 1470. ili 1471. pred Turcima pobjegao pod mletačko okrilje, a za tim u Ugarsku, pridržavši još samo grad Viseć na Cetini, koji je god. 1475. predao Mlečanima. U Ugarskoj ga je kralj Matija Korvin dobro primio, te mu je za zasluge, što si je stekao, pomagajući kralja u boju protiv Turaka, darovao oba grada Kalnika (mali i veliki) u županiji križevačkoj u Hrvatskoj. To se je dogodilo svakako g. 1470. ili 1471., jer g. 1472. nalazimo Vladislava, hercega od sv. Save, gospodarom kalničkim. To doznajemo iz pritužbe kalničkih plemića, kojom se opriješe raznim podavanjima i službama, što ih je Vladislav od njih, kao da su njegovi kmetovi, počeo tražiti. Uslijed ove pritužbe potvrdio je g. 1472. kralj Matija kalničkim plemićima stara njihova plemićka prava i slobode.⁵ Vladislav se je kao gospodar Kalnika pisao „dux de Kemlek“, što razabiremo iz više isprava. Grad Veliki Kalnik nije dugo ostao u Vladislavovim rukama, jer ga godine 1480. kralj Matija darova hrvatskomu banu Ladislavu Egervarskom.⁶ Na koji je način Vla-

¹ Bos. Glasnik II. 1839. II. str. 1—25.

² Bos. Glasnik VI. (1894.) str. 361—363.

³ Program c. kr. vel. gimnazije u Spljetu za god. 1894/5.

⁴ Na n. m.

⁵ Kukuljević Jura regn. I. p. 323.

⁶ Teleki Hunyadiak kora XII. 133.

dislav taj grad izgubio, nije nam poznato. Od tada je imao samo Mali Kalnik, koji je ostao u vlasti roda hercega od sv. Save sve do g. 1552.

U kr zemalj. arhivu u Zagrebu čuva se stari službeno ovjerovljen prijepis povelje kralja Ferdinanda I., izdane u Beču 8. marta 1556.¹, kojom kralj daje svoj konsens slijedećoj, u njoj prepisanoj ispravi bana Nikole Zrinskoga, datiranoj dne 23. maja g. 1552. Ova važna isprava glasi ovako:

Nos Nicolaus comes perpetuus de Zrinio ac regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod egregius Nicolaus Balsa filius quondam Matthiae filii olim Petri filii quondam Wladislawi similiter Balsa ducis Sancti Sabae coram nobis personaliter constitutus, oneribus etiam et quibuslibet gravaminibus Iwani, Andreae et Thomae filiorum suorum, nec non puellae filiae similiter suae novissimae natae ac nondum sacro baptismate ablutae vel aliquo nomine appellatae per omnia in se levatis et assumptis sponte et libere confessus est et retulit eo modo: Quomodo ipse sana ac matura intra se deliberatione praehabita, considerans etiam et in animo revolvens, quod Turca hostis fidei Christianae immanissimus praedictum regnum Slavoniae ferro et flamma suaque tiranide jam adeo destruxisset atque devastasset, ut etiam de reliquiis ejusdem regni dubium magis quam spes haberetur, et quod castrum quoque ipsius Nicolai Balsa, Kyss-Kemlek vocatum in eodem regno Slavoniae et comitatu Chriensi existens habitum cum suis cunctis pertinentiis in ipsismet confiniis regni foret, ac per eundem hostem in tantum restrictum et desolatum existeret, ut ipse Nicolaus Balsa, castrum ipsum sibi et suis prolibus jam penitus inutile, seque et dictas proles suas ad consecutionem et manutationem ejusdem castri omnino minus sufficientes esse sentiret. Hac igitur considerantia permotus cupiens denique rebus hisce suis consulere salubrius ac loco ejusdem castri sui aliqua utiliora tutioraque bona sibi et dictis suis prolibus ordinare, idem Nicolaus Balsa praescriptum castrum suum Kyss-Kemlek in dicto regno Slavoniae et comitatu Chriensi, ut praemissum est existens et habitum cum oppido Reka appellato, sub eodem castro adjacente ac aliis universis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, silvis, nemoribus, montibus alpibus, vallibus, vineis, vinearumque promonthoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris et antiquis metis existentibus, ac ad idem castrum et oppidum de jure et ab antiquo pertinentibus, seu pertinere debentibus, egregio Joanni Gezthy de Zenthlewrincz suisque haeredibus et posteritatibus universis, pro trecentis florenis Hungaricalibus et centum talleris dedisset, vendidisset et inscripsit nostri in praesentia jure perpetuo et irrevocabiliter tenendum, possidendum pariter et habendum, nil juris nihilve proprietatis aut domini in eodem castro et oppido ac cunctis ejusdem pertinentiis, sibi aut suis haeredibus reservando, sed totum et omne jus suum omnemque juris

¹ Processus Ser. I. Nr. 242.

dominii proprietatem, quod et quam in dicto castro haberent vel habituri essent in futurum, quovis modo, in eundem Joannem Gezthy et suos cunctos haeredes et posteritates transferendo, pleno cum effectu harum nostrarum pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratarum, vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in Ormosd feria secunda proxima post festum beati Dionisii confessoris, anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo.

Iz ove isprave doznajemo, da je g. 1552. Nikola Balša, herceg. sv. Save, prodao grad Mali Kalnik zajedno s trgom Rekom Ivanu Gezthy-u od sv. Lovrinca, s namjerom, da si u kojem sigurnijem kraju kupi nova imanja za sebe i svoje potomstvo. A što je za nas najvažnije, nailazimo u njoj obilni podatak za rodopis hrvatske grane hercega sv. Save, naime:

Vladislav Balša

|

Petar

|

Matija

|

Nikola

1552.

Ivan 1552.

Andrija 1552.

Toma 1552.

Kći N. N. 1552.

Nikola Balša je dakle bio unuk Petra, sina Vladislava Balše, hercega sv. Save. Još je važnije, što ova vijest potvrđuje istinitost gore spomenute Du Cangeove vijesti, jer je ovaj Vladislav -- onaj isti, što je uzmaknuo u Ugarsku i dobio gradove Mali i Veliki Kalnik u Hrvatskoj, sin hercega Stjepana Kosače, brat Vlatkov, te polubrat poturčenoga Stjepana -- imao sina Petra. Ovo, te i vijest Du Cangeovu, da je Petar imao ženu „Kvirinu“, potvrđuje i Petar Pasqualigo, kada bilježi: „1509. 27. decembre. Zagabria. — „A questi zorni proximi uene in questa cita (Zagreb) lo illustre domino Piero duca de sancto Saba, che fo fiol de un fratello del presente bassá de la Bossina, et che ha per moglie una zentildonna nostra de cha Querini, che fo fiola del quondam reverendo arcivescovo domino Francesco Querini.“¹ Tu dakle sasna jasno stoji, da je Petar sin brata ondašnjeg bosanskog paše -- dakle sin Vladislava, brata Ahmed-paše Hercegovića i da imade za ženu plemenitu Mlečanku od roda „Querini“.

Znade se, da je taj Petar dobivao g. 1507. i 1508. po 290 for. od poreza kraljevine Slavonije, kao nagradu za svoje vjerne službe po novu si domovinu Hrvatsku.² Da je Petar stanovao u gradu Malom Kalniku, dokazuje spomenuti Pasqualigo pišući: „Il duca di S. Saba Pietro Balsa dal suo castello Camlich a 9. marzo³ gli scrive, che la republica lo eccita a venir a suo ser-

¹ Ljubić Comissiones et relationes Venetae. I. p. 113/14.

² Starine V. p. 145. 149.

³ God. 1510.

vizio, ma che prima gli si paghino i 500 ducati, che gli si devono per l'ingaggio anteriore.“¹ Petar Balša je još g. 1511. bio na životu, a Pasqualigo spominje, da je imao više sinova: „(1511. 9. luglio. Buda.) — Il duca di S. Saba e uno dei suoi figli gli scrissero di nuovo, che desiderano venir la republica, e che io le scriva“². Između tih Petrovih sinova poznat nam je samo Matija, koji je po priopćenoj ispravi g. 1552. bio već mrtav.

Drugi Vladislavov sin bijaše poznati Balša, koji se g. 1467. pisao: „Mi gospodin Balša, herceg svetoga Save, sin glasitago spomenutija gospodina hercega Vladislava.“³ Ovaj se g. 1492. spominje među hrvatskim velikašima i plemićima, koji su u ime cijelog hrvatskog kraljevstva Habsburškoj kući zajamčili pravo na hrvatski prijestol, ako bi Vladislav, kralj ugarsko-hrvatski, umro bez muškog potomstva.⁴

Kad je Vladislav, herceg sv. Save, umro, ne znamo, nu znamo sigurno, da je g. 1497., a valjda već i g. 1492. bio mrtav. Nije nam poznata ni godina smrti hercega Balše, nu vjerojatno je, da g. 1507. nije više živjeo. Da li je bio oženjen i jeli je ostavio potomstva, također nam je za sada nepoznato.

Više put se je dogodilo, da je kraljevski fiskus, a po tom i kralj krivo izvješćivan o pojedinim obiteljima, a naročito znali su neki ljudi jednostavno dojaviti, da je stanovita obitelj izumrla, e da si tako mogu u kralja isposlovati darovnicu za tobože ispražnjena i ošastna njezina imanja. Tako je bez dvojbe oko g. 1550. kralj Ferdinand I. bio krivo upućen, da je Nikola Balša, herceg sv. Save umro bez potomstva, te je na temelju toga izdao u Beču 24. maja 1551. darovnicu, kojom je darovao grad Mali Kalnik i trgovište Reku braći Andriji i Nikoli Tarnoczy.⁵ Ova je darovnica dakako ostala bezuspješna, jer je Nikola Balša bio živ i zdrav, a uz to imao i djece, koju nam listina od g. 1552. navodi. On ostade gospodarom Malog Kalnika do slijedeće godine, kada ga je prodao Ivanu Gezthy-u.

Rodopis, što ga je po Flaviju Comnenu priopćio Du Cange⁶, poznaje koljeno od Vladislava do Nikole, ali kao Nikolinu djecu navodi Pavla, Stjepana, Dorda, Katu i Mariju, što je očito pogrešno. Ovo petero nalazimo godine 1566. u Sučavi na dvoru moldavskoga kneza Aleksandra, koji je 18. juna pisao dubrovačkoj općini, da im pritekne milostinjom u pomoć. U ovom pismu veli knez Aleksandar, da su to sirote, praunuci hercega Stefana, koji je bio u minulo vrijeme gospodar zemlje Hercegovine i beg njihov (Dubrovčana), te susjed i prijatelj Dubrovnika.⁷ Ako uzmemo riječ „praunuci hercega Stefana“ doslovno, onda su ovo petero djeca ili Ivana, sina Vlatkova, Balše ili Petra sinova Vladislavovih, ili napokon djeca Mustafe sina poturčenoga Stjepana (Ahmed-paše Hercegovića). Ako uzmemo riječ praunuci u širem smislu, onda to mogu

¹¹ Ljubić o. c. I. p. 118.

¹² Ljubić o. c. I. p. 120.

¹³ Miklošić Monumenta Serbica p. 502.

¹⁴ Bojničić Pravo nasljedstva kuće Habsburške na hrvat. prijestolje. Zagreb 1897.

¹⁵ Donat. reg. I. p. 89. u kr. zem. arhivu. Izpisi iz liber regius. „ . . . per mortem et

defectum seminis egregii quondam Nicolai Balsa ducis S. Sabbae . . . ad suam maiestatem rite et legitime devoluta esse perhibuntur, et redacta . . .“

¹⁶ C. Du Fresne dominus Du Cange Illyricum vetus et novum p. 129.

¹⁷ Miklošić Mon. Serbica p. 557.

biti i daljni descendent. Čija su to djeca ne znamo, nu sigurno je, da Nikolina nijes. S djecom Nikole Balše gubimo trag ovoj kalničkoj grani hercega sv. Save, koja je nosila prezime Balša (Balšići).

Vlatko s pridjevkom Kosača (Cosazza), potisnut od svog brata Stjepana, tada već poturčenog Ahmed-paše, ostavio je g. 1481. svoju domovinu. Jedni vele, da je otišao k svom bratu Vladislavu, drugi, da je otišao u Dubrovnik. Du Cange pripovieda, da je Vlatko otišao na otok Rab, gdje je kod Crnetića i preminuo¹, da je imao sina Ivana, koji je imao za ženu Neofitu Cosciu, plemkinju iz Vicence, a sam da je bio primljen među mletačke plemiće.² Potomstvo Vlatkovo nosi ime Kosača (Cosazza), a rabilo je kao grb u srebrenom štitu tri crvene grede sa crvenim križićem iznad njih. U Heyerovom „Adel von Dalmatien“ pripćen je sličan grb „Kossachicha duca di S. Sabba“ naime: u crvenom štitu tri srebrene grede; kao nakit rastući lav, koji drži u šapama zlatom optočenu zastavu s dvostrukim srebrenim križem, a plašt crveno srebren. Isti ovaj grb ima Korjenić-Neorićev (Rupčić) rukopis sveučilišne biblioteke u Zagrebu za porodicu „Kossacich“.³

Porodicu Kosačić, ili kako se tada pisala Cosazza, nalazimo i među mletačkim plemstvom, a poimence Ivana Cosaza g. 1507. i njegova oca, kojega se ime ne spominje.⁴ I g. 1565. bilježi se ista porodica kao „magnifici Cosazza“.⁵ Po rodopisu, što ga je Du Cange po Flaviju Comnenu pripćio, vjerojatno je, da je taj Ivan Cosazza praunuk hercega Vlatka, ali se to za sada ne može spomenicima sigurno ustanoviti.

Emilij Laszowski.

¹ Illyric. vet. 128.

² Ibidem 129.

³ Pripćio je taj grb Dr. Bojničić u svom djelu Der Adel von Kroatien und Slavonien.

⁴ Sanuto Rapport.

⁵ Ljubić Commiss. et relat. Venetae III. p. 162